



Stärkt skydd mot tvångsäktenskap och barnäktenskap

Till justitieutskottet

Justitieutskottet beslutade den 15 april 2014 att ge civilutskottet tillfälle att yttra sig över proposition 2013/14:208 och motioner i de delar som berör civilutskottets beredningsområde.

Civilutskottet begränsar sitt yttrande till frågor om civilrättsliga åtgärder mot tvångsäktenskap och barnäktenskap och följdmotionerna 2013/14:Ju25 av Marianne Berg m.fl. (V) och 2013/14:Ju26 av Morgan Johansson m.fl. (S).

Civilutskottet föreslår att justitieutskottet tillstyrker regeringens lagförslag i berörda delar och avstyrker motionsförslagen.

I yttrandet finns en avvikande mening.

Utskottets överväganden

Bakgrund

För att ingå äktenskap i Sverige ska parterna som huvudregel vara 18 år eller äldre. Den som är under 18 år får enligt 2 kap. 1 § äktenskapsbalken inte ingå äktenskap utan tillstånd av länsstyrelsen. Tillstånd får meddelas endast om det finns särskilda skäl.

Erkännande av äktenskap som har ingåtts enligt utländsk lag regleras i lagen (1904:26 s. 1) om vissa internationella rättsförhållanden rörande äktenskap och förmynderskap (IÄL). Huvudregeln är enligt 1 kap. 7 § att ett sådant äktenskap anses giltigt till formen och alltså erkänns i Sverige, om det är giltigt i den stat där det ingicks.

Möjligheten att få ett utländskt äktenskap erkänt i Sverige begränsas genom en bestämmelse i 1 kap. 8 a § IÄL. Ett äktenskap som har ingåtts enligt utländsk lag erkänns inte i Sverige om det vid tidpunkten för äktenskapets ingående skulle ha funnits hinder mot äktenskapet enligt svensk lag och minst en av parterna var svensk medborgare eller hade hemvist i Sverige eller om det är sannolikt att äktenskapet har ingåtts under tvång. Enligt bestämmelsen kan undantag göras från erkännandeförbudet, om det finns särskilda skäl.

Ett fullmaktsäktenskap innebär att äktenskapet ingås utan båda parternas närvaro. Ett sådant äktenskap kan ingås antingen genom en vigselceremoni eller genom att ett äktenskapskontrakt eller liknande undertecknas. Det är inte möjligt att ingå ett fullmaktsäktenskap enligt svensk lag, eftersom det ställs krav på att parterna måste vara närvarande samtidigt vid vigseln. En vigsel som har förrättats i strid med denna bestämmelse är ogiltig (4 kap. 2 § äktenskapsbalken). Däremot erkänns utländska fullmaktsäktenskap i Sverige, om övriga förutsättningar för erkännande är uppfyllda enligt IÄL.

För att vigslar ska kunna förrättas inom ett trossamfund krävs att samfundet har getts tillstånd av Kammarkollegiet att förrätta vigsel. Det framgår av lagen (1993:305) om rätt att förrätta vigsel inom trossamfund. Tillstånd får ges om samfundets verksamhet är varaktig och samfundet har en sådan organisation att det på goda grunder kan antas att äktenskapsbalkens bestämmelser om vigsel och därmed sammanhängande åtgärder kommer att tillämpas (1 §). Om tillstånd har getts, kan Kammarkollegiet förordna en präst eller någon annan befattningshavare inom samfundet att vara vigselförrättare (2 §).

Propositionen

I propositionen föreslår regeringen bl.a. civilrättsliga lagändringar för att stärka skyddet mot tvångsäktenskap och barnäktenskap.

Regeringen föreslår att möjligheten för personer under 18 år att få tillstånd att gifta sig ska tas bort. Det blir därmed inte i något fall tillåtet att ingå barnäktenskap i Sverige. Detta innebär att vissa följdändringar behöver göras i äktenskapsbalken, föräldrabalken och ärvdabalken.

Möjligheten att i undantagsfall erkänna utländska barnäktenskap och tvångsäktenskap ska enligt regeringen begränsas ytterligare. Sådana äktenskap ska kunna erkännas endast om det finns synnerliga skäl. Undantag ska kunna göras endast om ett nekat erkännande i det enskilda fallet medför allvarliga konsekvenser för paret eller det annars framstår som orimligt att inte erkänna äktenskapet.

Regeringen föreslår också att ett utländskt fullmaktsäktenskap som huvudregel inte ska erkännas i Sverige, om minst en av parterna vid tiden för äktenskapets ingående hade anknytning till Sverige. Samma undantagsregel bör gälla för fullmaktsäktenskap som för barnäktenskap och tvångsäktenskap, dvs. det ska krävas att det finns synnerliga skäl för att ett fullmaktsäktenskap ska kunna erkännas.

Vidare föreslår regeringen att ett trossamfund inte ska kunna få vigsel-tillstånd om det på goda grunder kan antas att befattningshavare inom samfundet kommer att genomföra ceremonier som ger upphov till äktenskapliknande förbindelser där någon av parterna är under 18 år eller inte samtycker till att ingå förbindelsen. En befattningshavare i ett trossamfund som har vigsel-tillstånd ska inte kunna förordnas som vigselförrättare, om det på goda grunder kan antas att personen kommer att genomföra ceremonier som ger upphov till sådana förbindelser.

Regeringen gör bedömningen att en domstol bör underrätta Kammarkollegiet om en dom, genom vilken en befattningshavare inom ett trossamfund döms för äktenskapstvång eller något annat brott kopplat till vigselverksamheten. Skatteverket bör underrätta Kammarkollegiet när verket får kännedom om att en befattningshavare i ett trossamfund genomfört en vigselliknande ceremoni som inte är tillåten eller i övrigt när verket beslutar att inte registrera en vigsel. Kammarkollegiet bör ges i upp-gift att föra register över trossamfund med vigsel-tillstånd och över behö-riga vigselförrättare. Skatteverket bör åläggas att kontrollera vigselbevis mot detta register.

Lagändringarna föreslås träda i kraft den 1 juli 2014.

Motionerna

I motion 2013/14:Ju25 av Marianne Berg m.fl. (V) föreslås att riksdagen antar 1 kap. 8 a § regeringens förslag till lag om ändring i lagen (1904:26 s. 1) om vissa internationella rättsförhållanden rörande äktenskap och för-mynderskap med den ändringen att undantagsregeln för erkännande av barnäktenskap, tvångsäktenskap och fullmaktsäktenskap ska tas bort (yrkande 1).

Vidare föreslår motionärerna, oavsett om undantagsregeln i regeringens förslag tas bort eller inte, ett tillkännagivande om att regeringen bör tillätta en utredning som ska utvärdera konsekvenserna av de föreslagna lagändringarna (yrkande 2).

Även Morgan Johansson m.fl. (S) föreslår i motion 2013/14:Ju26 ett tillkännagivande om en noggrann uppföljning och utvärdering av de föreslagna reglerna.

Utskottets ställningstagande

I propositionen föreslår regeringen bl.a. vissa civilrättsliga åtgärder för att stärka skyddet mot tvångsäktenskap och barnäktenskap.

Regeringen föreslår att möjligheten för personer under 18 år att få tillstånd att gifta sig ska tas bort. Utskottet välkomnar detta förslag. Enligt utskottet är det till barnets bästa att inte i något fall tillåta barnäktenskap i Sverige.

Regeringen föreslår också vissa ändringar vad gäller möjligheten att erkänna utländska barnäktenskap, tvångsäktenskap och fullmaktsäktenskap.

När det gäller äktenskap i strid med svenska äktenskapshinder och tvångsäktenskap har det hittills varit möjligt att erkänna äktenskapet om det funnits särskilda skäl, se 1 kap. 8 a § IÄL. Nuvarande undantagsregel syftar till att upprätthålla en restriktiv syn på när barnäktenskap och tvångsäktenskap kan erkännas. I propositionen föreslår regeringen att möjligheten att i undantagsfall erkänna utländska barnäktenskap och tvångsäktenskap ska begränsas ytterligare. Sådana äktenskap ska kunna erkännas endast om det finns synnerliga skäl.

Enligt utskottet är det rimligt att kräva tydliga och mycket starka skäl för att erkänna ett barnäktenskap eller annat äktenskap som har ingåtts i strid med svenska äktenskapshinder av en person som är svensk medborgare eller har hemvist i Sverige. En annorlunda hållning skulle innebära ett godtagande av att människor med anknytning till Sverige kringgår centrala bestämmelser i svensk lagstiftning. I motsats till motionärerna bakom motion 2013/14:Ju25 yrkande 1 anser utskottet att det trots allt inte kan uteslutas att det också i fortsättningen undantagsvis kan finnas skäl att erkänna ett utländskt barnäktenskap eller tvångsäktenskap. Liksom regeringen anser utskottet att den mycket restriktiva syn på möjligheten till undantag som ska gälla bör komma till klart uttryck i lagstiftningen. Utskottet anser därför att det i fortsättningen ska krävas synnerliga skäl för att kunna erkänna ett utländskt barnäktenskap eller tvångsäktenskap. Uttrycket synnerliga skäl används för att tydliggöra den betydande restriktivitet som ska gälla för att erkänna utländska barnäktenskap och tvångsäktenskap. Det ska göras en samlad bedömning i varje enskilt fall utifrån de uppgifter som finns tillgängliga. För att synnerliga skäl ska anses föreligga krävs att

ett nekat erkännande i det enskilda fallet medför allvarliga konsekvenser för paret eller att det annars framstår som orimligt att inte erkänna äktenskapet.

Vad därefter gäller fullmaktsäktenskap föreslår regeringen att ett utländskt fullmaktsäktenskap som huvudregel inte ska erkännas i Sverige, om minst en av parterna vid tiden för äktenskapets ingående hade anknytning till Sverige. Endast om det finns synnerliga skäl ska ett sådant äktenskap kunna godkännas. Utskottet ser positivt på regeringens förslag som syftar till att minska risken för tvångsäktenskap och till att förhindra ett kringgående av den nationella äktenskapslagstiftningen. På samma sätt som vid utländska barnäktenskap och tvångsäktenskap är det inte lämpligt att helt ta bort utrymmet för erkännande av fullmaktsäktenskap. Det framstår som rimligt att förutsättningarna för ett erkännande ska motsvara de som gäller för äktenskap som ingåtts i strid med något äktenskapshinder eller under tvång. Enligt utskottet bör därför samma ventil gälla för fullmaktsäktenskap som för barnäktenskap och tvångsäktenskap, dvs. det bör krävas att det finns synnerliga skäl för att ett fullmaktsäktenskap ska kunna erkännas. Bedömningen av när ett fullmaktsäktenskap kan erkännas bör på samma sätt som beskrivits ovan för barnäktenskap och tvångsäktenskap vara restriktiv och grundas på omständigheterna i det enskilda fallet.

Med det sagda tillstyrker utskottet regeringens förslag som innebär att möjligheten att erkänna utländska barnäktenskap och tvångsäktenskap ska begränsas ytterligare samt att motsvarande begränsning ska införas när det gäller möjligheten att erkänna fullmaktsäktenskap. Utskottet har inte heller något att invända mot övriga förslag på civilrättsliga åtgärder. Sammanfattningsvis anser således civilutskottet att justitieutskottet bör tillstyrka regeringens förslag på civilrättsliga åtgärder och avstyrka motion 2013/14:Ju25 yrkande 1.

Liksom motionärerna bakom motionerna 2013/14:Ju25 och 2013/14:Ju26 anser utskottet att det alltid är angeläget att beslutade lagändringar följs upp för att se att de får avsedd effekt. Utskottet förutsätter att så kommer att ske även i detta fall. Justitieutskottet bör således även avstyrka motionerna 2013/14:Ju25 yrkande 2 och 2013/14:Ju26.

Stockholm den 8 maj 2014

På civilutskottets vägnar

Veronica Palm

Följande ledamöter har deltagit i beslutet: Veronica Palm (S), Oskar Öholm (M), Eva Bengtson Skogsberg (M), Marta Obminska (M), Hillevi Larsson (S), Margareta Cederfelt (M), Jonas Gunnarsson (S), Katarina Köhler (S), Ola Johansson (C), Yilmaz Kerimo (S), Jan Lindholm (MP), Roland Utbult (KD), Markus Wiechel (SD), Thomas Finnborg (M), Lars Eriksson (S) och Lars Tysklind (FP).

Avvikande mening

Stärkt skydd mot tvångsäktenskap och barnäktenskap (S)

Veronica Palm (S), Hillevi Larsson (S), Jonas Gunnarsson (S), Katarina Köhler (S), Yilmaz Kerimo (S) och Lars Eriksson (S) anför:

Vi välkomnar regeringens proposition om ett stärkt skydd mot tvångsäktenskap och barnäktenskap och menar att lagförslagen ska genomföras. Bland förslagen märks en ytterligare inskränkning av möjligheten att erkänna utländska barnäktenskap och tvångsäktenskap enligt undantagsregeln i 1 kap. 8 a § IÅL. Det kommer därmed att krävas synnerliga, i stället för endast särskilda, skäl för att sådana äktenskap ska kunna erkännas. Enligt vår bedömning är det viktigt att undantagsregeln blir tydlig och inte ger utrymme för någon typ av kringgående eller utnyttjande. Vi är inte beredda att gå längre än vad regeringen nu föreslår. Vi anser däremot att regeringen inom rimlig tid bör tillsätta en utredning som ska göra en noggrann uppföljning och utvärdering av den föreslagna undantagsregeln.

Detta innebär att vi anser att justitieutskottet bör tillstyrka motion 2013/14:Ju26.